

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 667/2022 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen pakottavan kontrollin, kunniakontrollin ja kunniaväkivallan tunnistamisesta ja niihin puuttumisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Terhi Koulumiehen /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 667/2022 vp:

Miten hyvin Suomessa nykyisin tunnistetaan pakottava kontrolli henkisen väkivallan ilmentymänä ja toisaalta kunniaväkivalta,

miten parisuhteissaan ja lähisuhteissaan pakottavaa kontrollia kokevia ihmisiä voitaisiin auttaa nykyistä paremmin,

onko lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä sekä yleisemmin viranomaisilla keinot tunnistaa pakottavaa kontrollia ja kunniaväkivaltaa sekä puuttua siihen,

millä lainsäädännöllisillä keinoilla näihin väkivallan muotoihin voitaisiin puuttua paremmin,

tulisiko pakottavasta kontrollista ja kunniaväkivallasta tehdä rikosten rangaistusten koven-tamisperuste,

millä keinoin kunniaväkivaltaan syyllistyneitä ihmisiä autetaan vankiloissa ja

tunnistetaanko väkivallan erityispiirteet ja yhteisön merkitys väkivallanteon taustalla?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten sekä lähisuhdeväkivallan vähentämiseen.

Hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman laatimisesta. Torjuntaohjelma julkaistiin lokakuussa 2020, ja sen toimenpiteitä toimeenpannaan hallituskauden

loppuun saakka. Väkivallan muodoista naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan sisällytettiin muun muassa kunniaan liittyvä väkivalta. Torjuntaohjelmaan sisällytettiin useita toimenpiteitä, joilla pyritään lisäämään tietoisuutta ja osaamista kunniaan liittyvästä väkivallasta. Torjuntaohjelman toimeenpano on edennyt suunnitellusti.

Pakottavaan kontrolliin ja kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttumista on tehostettu erityisesti parantamalla ammattihenkilöiden osaamista koulutuksella ja ohjeilla muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollossa, maahanmuuttoviranomaisissa sekä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien parissa. Myös rikosoikeudellista puuttumista on pyritty tehostamaan.

Vuoden 2021 alussa osana naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle perustettiin kansallinen koordinaatiovastuu kunniaan liittyvän väkivallan vastaiselle työlle. THL on laatinut sote-ammattilaisille ohjeita kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi, kouluttanut eri ammattiryhmiä ja jakanut tietoa ilmiöstä verkosivuillaan ja useissa ammattilaisille suunnatuissa tilaisuuksissa.

THL julkaisi vuonna 2022 kunnille ja hyvinvointialueille ohjeet lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaatorakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi (<https://www.julkari.fi/handle/10024/144538>). Ohjeet sisältävät käytännön esimerkkejä toimivista toimintamalleista, monialaisesta yhteistyöstä sekä kirjallisten hoito- ja palvelupolkujen laattimisesta lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden sekä väkivallalle altistuvien lasten auttamiseksi. Sote-järjestämismalli tuo aikaisempaa paremmat keinot vahvistaa palvelujärjestelmän kykyä vastata väkivallan uhrien tuen tarpeisiin ja kehittää osaamista hyvinvointialueilla.

Moniammatillinen työtapo on kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa erittäin tärkeä sekä ennaltaehkäisyn, tehokkaan puuttumisen että uhrin tukipalveluiden varmistamiseksi. Esimerkiksi vastaanottokeskuksissa tiivis yhteisö mahdollistaa erityisen haavoittuvassa asemassa olevien tunnistamisen ja avun tarjoamisen. Maahanmuuttovirastossa turvapaikkapuhuttelussa kunniaan liittyvän väkivallan, pakkoavioliittojen ja sukuelinten silpomisen kokemukset tai niiden uhka voidaan nostaa esiin. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman toimeenpanoon varatuista määrärahoista on rahoitettu järjestöjä, jotka tekevät naisiin kohdistuvan väkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan vastaista työtä maahanmuuttaneiden keskuudessa.

Erityistä huomiota on kiinnitetty rikoksiin, joissa uhreina ovat lapset ja nuoret. Lastensuojelun rooli korostuu sellaisissa pakottavan kontrollin ja kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa, joissa osallisina on alaikäisiä. Kokonaisuuden hahmottaminen voi olla vaikeaa, jos kyseessä on yhteisöllinen väkivalta, ja valtioiden rajat ylittävät tilanteet hankaloittavat osallisten löytämistä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevaa tietoa on lisätty Lastensuojelun käsikirjaan, ja opiskeluhoitopalvelujen käytännön arkeen sopiva ohjeistus väkivallan puheeksi ottamisesta opiskeluhoitopalveluissa on valmistunut.

Alaikäisiin voi kohdistua myös haitallisia perinteitä, kuten avioliittoon pakottamista ja tyttöjen sukuelinten silpomista. Silpomisesta on koulutettu ja tiedotettu viime vuosina runsaasti, ja Suomi toteuttaa kansallista silpomisen estämisen toimintaohjelmaa. Erityisesti lapsen tahdon vastaisen maasta viemisen tapauksissa tarvitaan useiden viranomaistahojen kuten sosiaaliviranomaisten, poliisin ja Rajavartiolaitoksen välistä yhteistyötä.

Opetushallitus on julkaissut ohjeet ammatillisen ja lukiokoulutuksen opiskelijoille: Seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisemisen ja siihen puuttumiseen koulutuksessa. Ohjeet kattavat myös kunniaan liittyvän väkivallan tilanteet. Lisäksi opetushenkilöstöä on koulutettu väkivallan ennaltaehkäisemiseksi. (<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/tunnista-ja-ehkaise-seksuaalista-hairintaa-ja-vakivaltaa-uusia-materiaaleja>)

Nuorisotyöntekijän ammattiosaamiseen kuuluu kohtaamisen ja puheeksi ottamisen taito sekä nuorten tarpeiden tunnistaminen, ks. nuorisotyön ammattieettiset ohjeet. Nuorisotyöntekijöiden koulutus mahdollistaa sensitiivisten ja vaikeiden aiheiden, kuten pakottavan kontrollin ja kunniaan liittyvän väkivallan, käsittelyn matalalla kynnyksellä nuorilähtöisesti.

Rikosoikeudellisen puuttumisen tehostamiseksi sisäministeriössä ja poliisissa on jo vuosia kiinnitetty huomiota kunniaan liittyvään väkivaltaan ja tehty toimia, jotta se tunnistetaan ja siihen puututaan tehokkaasti. Esimerkkejä toimista ovat muun muassa kunniaan liittyvän väkivallan ottaminen esille osana poliisin täydennyskoulutusta, oppaiden ja käsikirjojen luominen poliisin käyttöön ja teeman tuominen esiin muissakin koulutuksissa. Tilannekuvan parantamiseksi poliisi on ottanut käyttöön tilastointia helpottavan luokittelukoodin. Esitutkinta- ja rikosprosessin viranomaisia on koulutettu myös naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman puitteissa, ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Puutu väkivaltaan -verkkokoulutukseen on sisällytetty uusi osio kunniaan liittyvästä väkivallasta.

Poliisissa otettiin vuonna 2021 käyttöön kattava ohjeistus, joka pitää sisällään käytännön välineitä kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista varten ja tutkinnan tueksi. Tämän lisäksi valmistui valvonta- ja hälytystoimintaan kentällä poliisipartioiden mukana kannettava ohje, joka tukee lähisuhdeväkivallan arviointia, välittömän suojelun tarpeen arviointia sekä kunniaan liittyvän väkivallan, avioliittoon pakottamisen ja ihmiskaupan tunnistamista. MARAK- ja BAR-NAHUS-hankkeissa on julkaistu käsikirjat poliisin käyttöön. Molemmat käsikirjat tarjoavat tietoa naisiin kohdistuvasta ja lähisuhdeväkivallasta sekä kunniaan liittyvästä väkivallasta, sen tunnistamisesta ja uhrien kohtaamisesta.

Siltä osin kuin pakottava kontrolli ja kunniaan liittyvä väkivalta etenevät rikosprosessissa, ne voidaan ottaa rangaistuksen mittaamisessa huomioon silloin, kun ne lisäävät rikoksen vahingollisuutta tai vaarallisuutta tai tekijän rikoksesta ilmenevää syyllisyyttä. Rikoslain 6 luvun 4 §:n rangaistuksen määräämistä koskevan yleisperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on

oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Rikoslain 6 luvussa on säädetty myös rangaistuksen koventamisperusteista. Nämä koventamisperusteet ovat lähtökohtaisesti yleisiä, kaikkiin rikostyyppeihin soveltuvia. Yhtenä yleisenä koventamisperusteena on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus. Koventamisperusteisiin kuuluu myös niin kutsuttu rasistinen motiivi eli rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta. Peruste voi tulla sovellettavaksi esimerkiksi kunniaan liittyvään väkivaltaan.

Korkein oikeus on ottanut huomioon Istanbulin sopimuksen muun muassa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa koskevissa ennakkoratkaisuissaan (esim. KKO 2020:20, 2020:88 ja 2022:73). Kansallisessa oikeuskäytännössä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa onkin pidetty tapauskohtaisessa harkinnassa osoituksena teon suuremmasta vahingollisuudesta ja vaarallisuudesta sekä tekijän suuremmasta syyllisyydestä, jotka seikat ovat puoltaneet rangaistuksen mittaamista yleistä rangaistuskäytäntöä ankarammaksi.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan sisältyy yhtenä toimenpiteenä selvitys henkisen väkivallan kriminalisoinnista ja vainoa koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Kyseisen selvityksen ovat laatineet rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen ja yliopistonlehtori Elisa Silvennoinen. Selvitys julkaistaan oikeusministeriön julkaisusarjassa keväällä 2023.

Viime kädessä kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan pyrkiä ehkäisemään myös rikosseuraamusten täytäntöönpanossa. Rikosseuraamuslaitoksessa on käytössä lähisuhdeväkivaltaa käyttäneille suunnattu Predov-ohjelma. Kunniaan liittyvästä väkivallasta tuomittuja asiakkaita voidaan ohjata Predov-ohjelmaan huomioiden lähisuhdeväkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan väliset erot. Kunniaan liittyvään väkivaltaan syyllistyneiden osallistuminen ohjelmaan on arvioitava huolellisesti asiakkaan riskin, tarpeen ja vastaanottavuuden kannalta. Rikosseuraamuslaitos tekee yhteistyötä järjestöjen kanssa kunniaan liittyvän väkivallan puheeksi ottamisessa ja asiakkaiden jatko-ohjauksessa rangaistuksen jälkeisiin palveluihin. Yhteistyötä tehdään myös romani- ja maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden elämäntilanteen parantamisessa.

Helsingissä 8.2.2023

Pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri Thomas Blomqvist